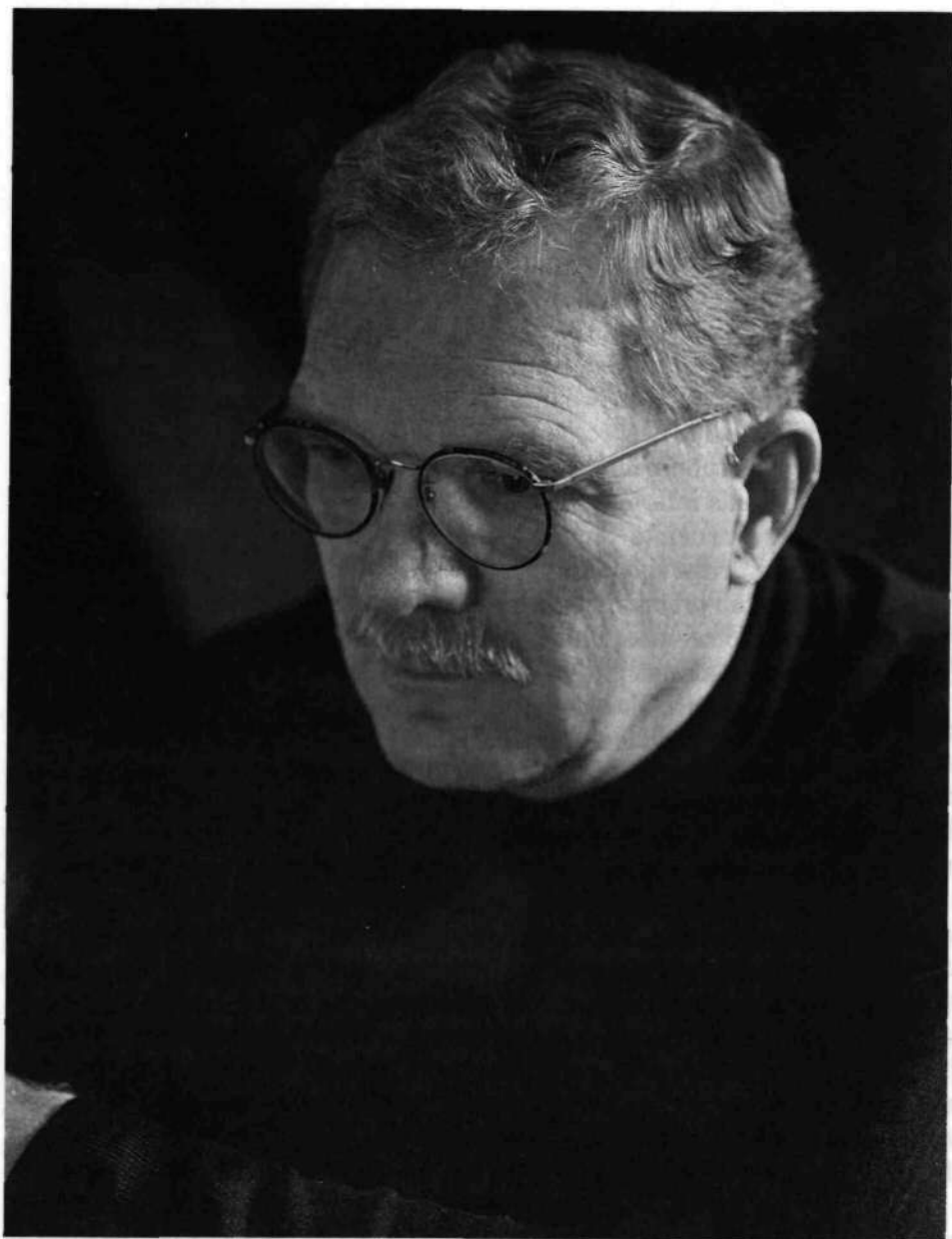

SLAVKO PREGL

Petra Vidali s Slavkom Preglom

VIDALI: Sekcija za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev je v zadnjem letu precej glasna. Priznam, da ne vem (in si upam pokazati ignoranco, ker sumim, da nisem edina tako nevedna): je to nova sekcija ali pa je stara, in je bila prej tiho? Je njena aktualna glasnost v kakšni povezavi z neformalnim Odborom za zaščito najboljših slovenskih mladinskih pisateljev, ki se v veselih nočnih urah vsako leto vzpostavlja na srečanju avtorjev mladinske književnosti Oko besede v Murski Soboti? Seveda vas to sprašujem, ker ste bili novembra v Murski Soboti okronani za carja združenja, v uradni, društveni sekciji pa ste, če se ne motim, podpredsednik.

PREGL: Sekcija za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev je nova (2003) in zato je vse, kar počne, zelo glasno, v primerjavi s časom, ko je ni bilo. Odbor za zaščito najboljših slovenskih mladinskih pisateljev je nastal nekega večera na srečanju Oko besede v Murski Soboti, kjer smo se avtorji mladinske književnosti zabavali z modrovanjem o svoji usodi. Ker smo vsi ustvarjalci najboljši, smo člani odbora seveda vsi, predsednika pa smo izbrali med navzočimi po velikosti. Za carja me je lani razglasil najboljši in najbolj duhovit hišnik odbora vseh časov Primož Suhodolčan, kar me seveda zaskrbljeno veseli; predsednike se voli in se obeša njihove slike, carji pa svoje položaje zapuščajo na bolj strastne načine.

Janja Vidmar je dobra predsednica naše sekcije in jaz sem rad njen pohlevni in delovni član. Če se v Murski Soboti srečujemo veseli prijatelji, se v sekciji zbiramo kolegi in se ukvarjamo z vprašanji, povezanimi z našim položajem in delom.

VIDALI: Zakaj pravzaprav potrebuje mladinska književnost posebno zaščito, formalno in neformalno? Ste njeni avtorji res diskriminirani? Dokažite! Kakšne parametre bi bilo mogoče uporabiti? Prisotnost v učbenikih, v medijih, nagrade? Nagrad je naenkrat precej, Levstikova, večernica, desetnica, nagrada za najlepšo slikanico. Je mogoče v tem smislu problematizirati Prešernove nagrade? (Ponujam, da bo pestro, vnaprejšen ugovor:

najboljši sodobni slovenski pesniki in pesnice za otroke so tudi najboljši za odrasle: Zajc, Grafenauer, Kovič, Makarovičeva, Pavček. Seveda je vprašanje, ali bi nagrade dobili, če bi imeli za sabo "samo" vrhunski opus za otroke. In problem, so, se strinjam, nagrade Prešernovega sklada.)

PREGL: Mladinska književnost, tako kot vsaka druga, ne potrebuje nobene posebne zaščite, saj dolgo živi brez težav, če je dobra. Zaščito potrebujejo avtorji, natančneje rečeno, potrebujejo normalne pogoje za delo. Razmere so nam v resnici ušle tako daleč, da je preveč stvari, ki so že prav ponižujoče, a po javnem mnenju so normalne. Mladinski pisatelj, če je najboljši v državi, za svojo knjigo prejme 800.000 tolarjev (od tega izplačevalec že vnaprej odšteje 200.000 tolarjev davka) nagrade. Denimo, da jo je pisal pol leta. Tak denar v enem mesecu dobi malo bolje plačani državni birokrat. Državni birokrati so tudi sami sebi iz denarja davkoplačevalcev dodeljevali nagrade že zato, če so bili prijazni. Sploh ne najboljši direktorji v državi si izplačujejo 100 milijonov tolarjev nagrad ali odpravnin. Kulturni uradnik, ki mu sobo, mizo, računalnik, telefon, pot na delo, zdravniške preglede, prehrano, dodatno izobraževanje in redno napredovanje ter zanesljivo plačo zagotavlja proračun, diktira pogoje življenja in dela pisatelju, ki si je sobo, mizo, računalnik, telefon in vse drugo kupil sam, in nemočno študira, kar so si birokratski modreci izmislili na njegov račun, in ki za pogoste oslarije ne nosijo popolnoma nobene odgovornosti. Nedavne nove davčne zakonodaje tisti, ki so jo dolžni, niso bili sposobni nedvoumno tolmačiti in izvajati; pisatelji smo bili povabljeni na seminarje za plačilo, in sicer 40.000 tolarjev, kjer bi nam strokovnjaki razložili, kako in kaj. In to v mesecu, ko nihče ni mogel dobiti nobenega honorarja, ker davkarji niso izstavili predpisanih obrazcev! In če je kje kakšen pisatelj zakašljaj, da so duhovitosti plačanega uradništva neslane, smo dobili v nos, da se usajamo, ker bomo izgubili privilegije. Med vsemi honorarji v tej državi resnični ustvarjalci dobimo manj kot 10 % tistega, kar se je doslej v tej državi izplačevalo kot avtorski honorar. Če en navihani predavatelj ob plači lahko zasluži iz naslova avtorskih honorarjev dvakrat toliko, kot je šlo lani vsem pisateljem za knjižnično nadomestilo (res pa je, da je to daleč manj od tistega, kar naj bi si po enem letu saniranja podjetja z državnim denarjem za nagrade izplačali mojstri saniranja!), potem je skrajni čas, da se poslovimo od literature, saj jo naš vsakdan visoko prekaša z ustvarjanjem zgodb, katerih umetniški vtis je naravnost nepopisen. No, bolj vtis kot umetniški.

Če se zdaj vrnem, mladinska sekcija se trudi soustvarjati razmere, da bi pisci mladinske literature vseeno preživeli. Sem vsekakor najprej sodi ustvarjanje zavedanja, da je tudi mladinska literatura literatura.

Tudi poskusi, da bi sodobno slovensko mladinsko književnost spravili čez meje, bodo sledili. Imamo že *Tales, Growing Up into Secrets* (2004), antologijo sodobne mladinske književnosti v angleščini (posebna številka *Litterae Slovenicae*, v uredništvu Barbare Pogačnik in dr. Vanese Matajce), ki je izšla s

polno podporo Društva slovenskih pisateljev in njegovega predsednika Vlada Žabota. Še letos bomo imeli izdajo tudi v srbsčini. Sekcija je za usklajevanje dela pri tem pooblastila mene. Tudi na "komercialni" podlagi naša literatura za mladino in otroke ni brez rezultatov na tujem, z resnim delom bi jih bilo lahko še več (v tem trenutku slave naj z ustrezno mero napuha dodam, da so moja dela za otroke in mladino prevedena v dvanajst jezikov). Tu pomembno vlogo pri iskanju svetovne pozornosti danes z veliko navdušenja in manj državne naklonjenosti igra tudi slovenska sekcija IBBY, z novim zagnanim predsednikom (in izvrstnim prevajalcem) Jakobom Kendo iz Pionirske knjižnice v Ljubljani.

Nagrade so sestavni del tega. Najstarejša, Levstikova pri Mladinski knjigi, je nagrada naše osrednje založbe za najboljša dela, ki so izšla pri njej. Mariborčani (časopis Večer) so – kmalu bo deset let – z večernico vzeli v pretres vso slovensko izvirno mladinsko literaturo. Desetnica je stara eno leto in je cehovska, pisateljska nagrada za to zvrst, kot jo poznamo npr. tudi za poezijo. Nagrada za najlepšo slovensko slikanico je predvsem likovna nagrada, tudi ta je bila lani (na Gospodarski zbornici) podeljena prvič, a njena usoda ni zanesljiva.

Bistveno se mi zdi strokovno spremljanje te literature. K sreči imamo več in več strokovnjakov, ki se z njo ukvarjajo, od sodelavcev revije Otrok in knjiga, do univerzitetnih predavateljev in navsezadnje mentorjev Bralne značke.

O dnevni kritiki v medijih ne bi rad govoril, ker bi hitro lahko dobil kakšen namig o osebni prizadetosti. Tu bi omenil prijatelja in enega najbolj branih mladinskih pisateljev Bogdana Novaka, ki je na okrogli mizi na slovenskem knjižnem sejmu ljubeznivo in nedvoumno povedal, da seveda Slavko Pregl v Delu ne bo dočakal ocene svojega z večernico nagrajenega dela, pač pa bo zanesljivo nastopil v črni kroniki, če bo padel z lestve. Naj dodam, da sem bil (tudi kot Ljubljčan) iskreno vesel velike pozornosti mariborskega Večera, in to ne le ob nagrajenem *Srebru iz modre špilje*.

Zdi se mi, da bi pogostejše ocene, denimo, zelo brane Janje Vidmar, lahko polagoma oblikovale jasnejše kriterije za vrednotenje del za otroke in mladino, in bi bilo manj prostora za (upam, da dobronamerne, a zanesljivo napačne) pobude, kaj naj danes beremo in česa ne.

Ne samo zato, ker imam rad svoje kolegice in kolege in ker jih spoštujem, tudi zato, ker poznam našo književnost za mladino in otroke v, ojoj, že kar dolgem obdobju, mislim, da je čas za Prešernovo nagrado za vrhunski literarni opus za otroke. Tudi Makarovičeva, Grafenauer, Kovič, Pavček in Zajc ne bi bili to, kar so, brez dragocenosti, ki so jih ustvarili za otroke in mladino. Naj obrnem: ali znate potegniti nedvoumno črto med ustvarjanjem za otroke in mladino ter ustvarjanjem za odrasle?

VIDALI: Hm, naj poskušam takole: mislim, da je v delih za otroke in delih za odrasle drugačno razmerje med spoznavnimi, etičnimi in estetskimi komponentami. Zato bi si drznila misliti, da nagradna politika, diskriminacija, če hočete, ni le posledica predsodkov komisij ali premajhne glasnosti mladinske

književnosti. Verjamem, da je predvsem posledica tega, da mladinske književnosti in književnosti za odrasle ni mogoče meriti z istimi vatli. Ali ni pravzaprav floskula, ko trdimo, da je umetnost ena, ali ko nas avtorji prepričujejo, da je ustvarjanje za otroke in odrasle enako? Kako naj, recimo, žirija enakovredno tehta Zajčevo *Veberico pekarico* in kakšno pesem iz *Požgane trave* ali *Dol dol*?

PREGL: Glasnost ni bila zadosti niti na *Pevskem tekmovanju zajcev na dobravi*. Predsodki pa so po mojem mnenju znak nevednosti in nesamozavesti. Upam, da se z vsem tem v sekciji ne bomo ukvarjali.

Na simpoziju o tej temi lani v Mariboru je, na kratko, dr. Vanesa Matajč rekla, če kot laik prav razumem, da je mladinsko književnost in književnost za odrasle treba meriti z istimi vatli. Mislim, da to ni floskula. Ali se sanje, hrepenenje in bolečina začnejo z dnem polnoletnosti, pred tem pa gre za igrice? Da imajo mladoletniki le igrače, odrasli pa knjige?

Po katerih kriterijih torej veste, da je *Pedenjped* dobra pesem? In po katerih, da so *Palimpsesti* dobri? Podcenjujoče bi se mi zdelo reči, da kakšna žirija tega ne bi vedela.

VIDALI: Prav nič podcenjujočega ni v mojih domnevah, veste, da cenim mladinsko književnost. Ampak greva naprej z vami. Zdi se, da se je "moč" mladinske sekcije v zadnjem času povečala tudi ali predvsem po zaslugi knjižničnega nadomestila (kjer ste imeli prste usodno vmes tudi vi (spet vi!), ampak o tem pozneje). Pokazalo se je, kar se je implicitno morda vedelo, zavestno pa pozabljalo: da ste mladinski pisci veliko bolj brani kot vaši odrasli kolegi. Pokazalo pa se je še nekaj (kar smo morda implicitno tudi že vedeli): pri mladinski književnosti je razmerje med kakovostjo in branostjo drugačno, kot je to razmerje pri literaturi za odrasle. Na prvih mestih slovenskega dela lestvice za mlade ste avtorji, ki prejemale nagrade za najboljše knjige. Pri odraslih pa je pred Jančarjem in drugimi dogovornimi vrhovi na lestvici precej takih, ki si nikoli niso priborili naklonjenosti stroke. Kaj pravite na to – so mladi bolj naklonjeni umetnosti ali so preprosto boljše usmerjani?

PREGL: Za knjižnično nadomestilo je bilo pri nas zaradi izvrstnega sistema javnih knjižnic podatke relativno lahko dobiti. V visokih številkah, ki govorijo o branosti del za otroke in mladino, pa ni podatkov iz šolskih knjižnic, ki bi številke še povečali.

Vesel sem, da je med najbolj branimi veliko dobrih knjig za otroke in mladino. To govori, da so bralci dobro usmerjani, in sicer tako s pomočjo knjižničarjev kot s pomočjo mentorjev, in da so precej bistri. Pri odraslih, žal, ni vselej tako.

Resnici na ljubo je treba reči, da imamo mnogi mladinski avtorji veliko (tanjših) naslovov v primerjavi s Kavčičevim *Zapisnikom*, Kovačičevimi *Prišleki* ali Jančarjevim *Galjotom*; več slikanic si je laže večkrat izposoditi kot en debel roman. Zato, denimo, na Danskem pri izračunavanju knjižničnega nadomestila

štejejo tudi število strani v knjigah, in ne le naslovov, drži pa tudi, da jih je dvainpolkrat več kot nas, denarja razdelijo pa petdesetkrat več kot mi.

Mladi so načelno naklonjeni dobrim stvarim; upam, da jih nebrzdano profiterstvo našega neurejenega trga ne bo zatrla.

Mladinska sekcija si bo, upam, prizadevala, da bi knjižnično nadomestilo čim več pisateljem pomenilo resen del pogojev za mirno delo in na dolgi rok za čim boljše rezultate tega dela.

VIDALI: Se vam zdi, da bi bilo lahko del prejšnjega odgovora tudi to, da je v mladinski književnosti dovoljeno marsikaj, kar v književnosti za odrasle ni visoko cenjeno? Recimo: *Panika* Dese Muck je obveljala za bolj ali manj trivialno delo, njena *Lažniva Suzi*, ki je navsezadnje napisana s podobnimi prijemi, pa je vrhunsko in brano delo za mladino. Ali: ko vi uporabite vaš humor v pisanju za odrasle, nastane humoreska, ki, kot vemo, ne velja za prestižni žanr; ko pa isti humor uporabljate v delih za mladino, nastanejo dela, ki obveljajo za mladinsko klasiko.

PREGL: Po mojem mnenju je v književnosti nasploh predvidoma dovoljeno vse. Pač, svoboda govora ... Ampak od tega, kako kdo v pisanju kaj uporablja, je odvisno, če potem govorimo o literaturi ali le – kot rad pravi kolega Andrej Brvar – o pisanju. V tem ne vidim nobenih razlik ali zadreg pri pisanju za otroke ali za odrasle.

V zvezi s humorjem za odrasle nimam slabih izkušenj. Ko sem pred mnogimi leti objavljajal prve basni, je Bojan Štih v Ljubljanskem dnevniku zapisal, da bi zanje moral dobiti Prešernovo nagrado; moje nagrajene humoreske iz Naših razgledov se v svojih *Spominih* spominja Stane Kavčič; nekaj lepih nagrad sem za satire dobil v "bivši Jugoslaviji"; v Bolgariji sem na začetku preteklega leta za humoresko prejel prestižni grand prix med 90 avtorji iz 14 držav; in za satirično knjigo *Zadnja želja*, ki je izšla konec preteklega leta, me je v pogovoru ljubeznivo pohvalila stanovska kolegica, meni ljuba poznavalka mladinske književnosti pa mi je poslala dopisnico z nekaj navdušujočimi besedami.

Res škoda, da niste stavka o tem, da moja dela za mladino veljajo za mladinsko klasiko, izrekli stoje, saj bi bila tako razdalja do božjih ušes manjša, kot je bila iz sedečega položaja.

VIDALI: Prej sem omenila možnost, da so otroci tako kakovostni bralci, ker so kakovostno vodeni. Vodi pa jih, med drugim, "vaša" bralna značka. Jaz načeloma mislim, da je boljše, če ljudje berejo, iz kakršnega koli že razloga, kot če sploh ne berejo. Ampak obstajajo tudi kritiki, ki mislijo, da bralna značka navaja k branju za nagrado. In da otroci potem, ko jih več nihče ne nagrajuje, nehajo brati. Kako bi jim odgovorili?

PREGL: Kot predsednik Bralne značke sem nasledil Toneta Partljiča, in to je moja najlepša funkcija doslej; za nekaj več kot 1.500 zlatih značkarjev, ki sem

jim že dvakrat lahko govoril v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani, sem si izmislil enkrat *Pravljico o srečnem predsedniku* in drugič *Pravljico o srečnem generalu*. Predsedujem gibanju, ki ima 140.000 članov in 3.500 mentorjev, ki je vsak dan bogatejša, ne da bi kdor koli komur koli kar koli vzel. Vsaka prebrana knjiga namreč pomeni več lepote in več znanja, skratka več bogastva, pa skrb za slovenski jezik in za slovenske knjige obenem.

Prizadevni bralci za nagrado prejmejo knjige, če se nam posreči za to pridobiti sponzorje. Jaz bi bil zelo vesel, če bi najboljšim bralcem (in njihovim mentorjem) lahko dali še kaj več, čeprav tudi modrost iz prebranih knjig ni od muh. Če ljubka dekleta na številnih tekmovanjih samo zaradi prirojene lepote lahko dobijo avtomobile, bi si vsaj to zaslužili tudi najboljši bralci. Ampak najboljši bralci si jih bodo nekoč zaslužili sami. In ni lepše stvari na svetu, kot je dober rezultat lastnega dela.

VIDALI: Doslej sva naštela že nekaj vaših aktualnih "funkcij". Tako je, odkar pišete. Nikoli niste bili samo umetnik, vselej ste hkrati tudi uravnavali pogoje umetniške produkcije ali recepcije ... Zakaj? Morda zato, ker ste ekonomist med humanisti, ki se ne znajdejo v realnosti in jim je potrebno pomagati?

PREGI: Kdo se ne znajde v življenju in komu je treba pomagati, je tema, ki bi jo bilo bolje obravnavati od primera do primera, in ne na splošno. Meja ločnica pa zagotovo ne teče po črti ekonomisti : humanisti.

Rojen in vzgojen sem bil v času, ko se je manj skrbelo zase in malo več za "skupno stvar". Zato se mi je tudi pozneje zdelo naravno sodelovati v širšem okolju, ne le na delovnem mestu. Boleče lekcije so prišle zelo hitro: že kot urednik Mladine sem spoznaval razkorak med idealom in stvarnostjo. Moje prevajanje iz slovenščine v slovenščino, kjer sem skušal urejati pogovor med osebnim in družbenim, ni bilo vedno kronano z uspehom. Stvari so se praviloma najbolj bridko končale takrat, kadar sem delil dobre nasvete in opravljal – po svoji presoji – dobra dela.

Imel sem veliko časa in prilik, da sem izčrpal druge možnosti; zdaj se polagoma začnem obnašati racionalno. Ampak, včasih me vseeno zanese. Ljudi okrog sebe ob tej priliki prosim, naj ljubeznivo počakajo, da me bo minilo.

S "pogoji umetniške produkcije" se največ ukvarjam kot založnik in kot član kakšnih založniških "teles"; bil sem predsednik Društva slovenskih založnikov, sem član upravnega odbora združenja založnikov pri Gospodarski zbornici, kot založnik sem prišel v Svet za kulturo pri vladi Republike Slovenije (in tudi odšel iz njega po poteku mandata). S teh razglednih točk in seveda s svojo nekajdesetletno založniško prakso precej zgrožen in prestrašen spremljam aktualno dogajanje. No, a kot je že rekel Tone Partljič, slovenska knjiga je preživela protireformacijo in fašizem, pa bo tudi ukrepe samostojne slovenske države.

VIDALI: Za razliko od večine vaših kolegov, ki sicer gojijo aktiven politični angažma, na deklarativni ravni pa v politiko ne vstopajo, se tudi vi jasno

opredeljujete. (Nazadnje v Forumu 21 ...) Kako torej, sebi in/ali drugim argumentirate odnos med umetnostjo in politiko oziroma umetnikom in politiko?

PREGI: Zgodbic, ki jih o svoji nepolitičnosti v različnih vremenskih oziroma vetrovnih prilikah ustvarjajo kakšni moji kolegi, se ne mislim lotevati, ker me to iskreno ne zanima. Zanima me le njihova ustvarjalnost.

Pred četrto stoletja (1980) sem se za nekaj dni v ZDA znašel skupaj z Miodragom Bogičevićem, ki je bil takratni bosanski Vidmar in Ziherl v eni osebi. V dolgih večernih debatah v študentskem naselju univerze v mestecu Tallahassee na Floridi mi je zelo lepo utemeljil razliko med človekom in njegovim delom; ta pristop uporabljam še danes.

Po gimnaziji, ko nisem vedel, kaj bi, sem šel (1964) študirat ekonomijo. Tam sem bil, kot edini nekomunist med člani, predsednik ideološke komisije študentskega fakultetnega odbora. Pripravljali smo javne tribune in demonstracije, ker se nam takratni socializem ni zdel socializem po podobi človeka, bolet nas je slab položaj delavskega razreda pri nas. (Mnogo let pozneje sem izvedel, da je bila Ekonomska fakulteta v Ljubljani menda leglo stalinizma.) Študij politične ekonomije me je precej zaznamoval in z vsem srcem sem sprejel delovno teorijo vrednosti. Še danes se mi zdi prava. Iz tega je jasno, da je moj pogled na naše družbene razmere naravno levo obarvan in razlogov za rahlo bolečino pri tem ni malo.

Resnih vplivnih političnih funkcij nisem imel nikoli, nikoli pa tudi nisem skrival svojih pogledov na svet. Vabilu, da postanem član društva Forum 21, sem se odzval iz treh razlogov: da bi spoznal zanimive ljudi, ki jih sicer nikoli ne bi; da bi z njimi sooblikoval poglede na kulturo kot bistveni element razvoja Slovenije; da bi ustvarjalno sodeloval pri oblikovanju stališč do položaja Slovenije v globalnem svetu ter do vprašanj, s katerimi se bomo pri tem soočali. Seveda tudi osebno cenim predsednika društva, ki mu, četudi je pregovorno nizke rasti, mnogi samovšečni pomembni visoki politiki pri nas ne sežejo do gležnjev. Tudi laži, intrige in neslanosti, ki jih o Forumu 21 nekateri stresajo, ne da bi vedeli, kaj res počne, še vedno sprejemam z radovednostjo in se ob njih zabavam, četudi njihovi avtorji prevečkrat varčujejo z duhovitostjo.

Umetnik se pri svojem ustvarjanju pogovarja s samim seboj, politik je družbeno bitje in se o svojih ciljih pogovarja z drugimi. Pri slednjem se mi zdi pomembno, da je, seveda v času in prostoru, človek dober, pošten in strpen ter da kaj ve o tistem, o čemer govori.

VIDALI: In kako ste (oziroma to še počnete) usklajevali razmerje med umetnikom in založnikom – ne le urednikom (teh je med literati kar nekaj), temveč "poslovodnim organom"? Čeprav delata oba za isto stvar, sta nasprotnika. Pri velikih, profitnih založbah še bolj. (In vedno bolj.)

PREGI: Razmerja med umetniki in založnikom, kadar sem bil jaz založnik, "poslovodni organ", sem vedno urejal zlahka za umetnike in nekoliko teže zase.

V tem dvogovoru vedno razumem avtorja; ker poznam založniško kalkulacijo in realne stroške, je avtor pri meni vedno dobil zgornjo mejo možnega. Najbrž je tudi to "pomagalo", da sem se odločil za status samozaposlenega v kulturi.

Ob tem bi pripomnil, da pri nas že imamo nekaj vrhunskih specialistov za avtorsko pravo in seveda malo manj specialistov za založniško pravo, kar ni dobro. Treba bi bilo dobro razumeti oboje. Na naših sodiščih sem doživel že nekaj tako velikih absurdov, povezanih z nepoznavanjem snovi, da še danes lovim sapo, tako kot avtor kakor tudi kot založnik. Objektivno in praviloma je avtor šibkejša stran v postopku, še posebej v času "velikih profitnih založb"; imamo pa seveda tudi izjeme, ki umazano potrjujejo to pravilo.

VIDALI: Vaš potopis *S knjigo po svetu* je skrajno deziluzijska knjiga. Kot si je na svojih poteh nehal delati iluzije njen junak, si jih neha tudi bralec. Ki pričakuje, po naslovu pač, popis kakšnega od duhovnih popotovanj, dobi pa (samo)ironičen, duhovito nergaški vpogled v založniški biznis. Ste si že opomogli od udarcev mednarodnega trga? Je danes, ko se zdi, da so pravila na njem jasna in za vse enaka, dolgočasna torej, za vas še zanimiv?

PREGL: Pravila na mednarodnem založniškem trgu niso jasna in niso za vse enaka, in torej še zdaleč niso dolgočasna. Razmerja urejajo pogodbe, in pogodba je vedno dogovor dveh strank, ki imata najrazličnejše pogajalsko oro(ž/d)je. Moč ni slab argument, včasih tudi znanje ne. Slednje igra večjo vlogo pred podpisom pogodbe, moč pogosto po njem, še posebej, kadar gre kaj narobe. Pri takih pogovorih sem večkrat rekel: tistemu, ki je pet minut ležal na dnu bazena, prav nič ne pomaga najbolj vrhunska oprema, s katero ga pritečejo reševati.

Kako naj torej tožim veliko založbo dolžnico, ki ima čas in denar, pravica bo nekoč na moji strani, jaz pa danes nimam denarja za plačilo elektrike in telefona? Kako naj reagiram, če me brez podlage toži podjetje v stečaju, jaz moram plačati ugovor, zelo dobro plačani stečajni upravitelj postopek zavlačuje, in ko jaz zmagam na sodišču, pri tožniku ni več premoženja, da bi jaz dobil nazaj, kolikor me je vse skupaj stalo? Take zgodbe so podlaga za modrost, kako ravnati, ko imaš prav in nimaš razumnih poti, da bi ta prav uresničil. To sprva boli, potem greš raje gledat kaj lepega.

Moja potovanja po svetu zaradi knjig so mi prinesla prelepa srečanja in doživetja, so bila pa prepletena s tem, ko mi je, zelencu, nekoč na ljubljanski tržnici rekel (pozneje problematični) Miodrag Bulatović: "V založništvu boš srečal najboljše ljudi, srečal pa boš tudi največje barabe!"

To prerokbo sem v celoti izpolnil; veliko dobrih ljudi nosim v spominu, barabe pozabljam. Na svoje založništvo "po svetu" sem ponosen. Desetletja nazaj smo v težkih razmerah prodajali pamet, ker drugega pač nismo imeli. Danes se take ambicije v slovenskem založništvu spet polagoma prebujajo, in tega sem zelo vesel.

Nekaj konkretnih pustolovščin?

Angleško enciklopedijo smo pri nas v Sloveniji tiskali za Poljake; Poljaki so nam jo plačali z raziskavami v bosanskih rudnikih; avtorske pravice in filme smo Angležem plačali s tiskom zanje; tiskali smo na papir, ki smo ga dobili iz papirnice Vevče potem, ko smo jim dobavili star papir iz Poljske; ker smo ceno filmov poravnali z izvozom na Poljsko, njihova cena ni bremenila slovenske izdaje, ki je zato lahko bila cenejša oziroma je delo sploh lahko izšlo ...; skupaj z Italijani smo za ves svet pripravili nove knjige za serijo *Muzeji sveta* (*Muzeji Jugoslavije, Krakov, Ermitaž, Dresden, Budimpešta...* – npr. pri slednji je izbor slik in besedilo pripravil dr. Luc Menaše), ... iz obsežne ruske enciklopedije smo izbrali gradivo in naredili fotomonografijo *Od Bresta do Berlina* z več kot 80 % do takrat neznanih posnetkov, ... pod pokroviteljstvom Akademije znanosti in umetnosti Tbilisija smo pripravili knjigo *Umetnostni zakladi Gruzije*, ... za mednarodno serijo o gledališčih smo naredili knjigo *Boljšoj teatr*, spet za ves svet (in pri slednjem, na primer, pred dvajsetimi leti iz naslova avtorskih pravic zaslužili 50.000 dolarjev), ... za nemškega oskrbovalca veleblagovnic smo pripravili 40 naših slikanic v nemščini ..., prva knjiga besedil Mihaila Gorbačova zunaj takratne Sovjetske zveze je izšla v naši organizaciji, ... svetovno znanemu grafiku Jiříju Anderletu iz Prage smo pri nas pripravili ameriško, nemško in slovensko izdajo njegove prve monografije.

Ko smo že ravno pri monografijah, tako ali drugače sem imel prste vmes pri pripravi vsaj 50 novih monografij likovnih ustvarjalcev iz našega prostora, pa tudi širše.

VIDALI: Na hitro nekaj o sedanji slovenski založniški situaciji ...

PREGL: Še en zelo neskromen stavek: o založništvu pri nas vem preveč, da bi vam kaj pametnega na kratko odgovoril. Očaran sem nad brezbriznostjo, s katero je vodstvo Gospodarske zbornice Slovenije prezrlo realno težo učinkov časopisnih akcij s knjigami na normalno založništvo; ampak mediji so danes huda moč, ki ji slovenski založniki ne sežejo nikamor. Očaran sem nad brezbriznostjo, s katero je to akcijo prezrl urad za varstvo konkurence (založniki trdimo, da bi moral vsaj po treh kriterijih zastrichi z ušesi in ukrepati). Če mi je celo "zloglasni" prodajalec Cunjak na Šušterskem mostu v Ljubljani zatarnal, da se mu je prodaja knjig zaradi časopisnih akcij prepolovila, si lahko predstavljate, kako hudo je siceršnjim založnikom literature. Nenavadno se mi zdi, da slovenska država na škodo založništva že 15 let vztraja pri zakonu o obveznem izvodu, ki pomeni neustavno razlaščenje založnikov za vsaj 60.000 knjig letno (krat 5.000 tolarjev na izvod?) in da tako nič ne naredi za sporazum med založniki in knjižničarji pri sistemu fiksnih cen.

Bodi dovolj, je včasih v sijajni oddaji o slovenskem jeziku na radiu ob koncu na vprašanja poslušalcev odgovoril jezikoslovec dr. Mirko Rupel.

VIDALI: Ste imeli sami kdaj težave z založniki svojih del? Zdi se, da vam gre kot po maslu. V dveh letih ste izdali, če štejemo nova dela (za eno ste dobili

večernico ...) in ponatise (*Odprava zelenega zmaja* in druga vaša klasika v žepni knjigi pri Učilih), skoraj 10 knjig.

PREGI: To o maslu je res, samo, da je maslo bolj žaltavo. Pri vsakem ponatisu je znašal honorar 100.000 tolarjev bruto na naslov. V letu, ko je izšlo *Srebro iz modre špilje*, so mi izšle tri knjige. Honorar za vse skupaj je znašal 1.600.000 tolarjev. Kako se vam zdi? Maslo?

Ko že omenjate večernico ..., če mi je ne bodo davčno razmejili na leta ustvarjanja knjige, bom presegel mejo bruto prihodkov in izgubil status samozaposlenega v kulturi, ki mu Ministrstvo za kulturo plačuje prispevke. Skratka, ker sem dobil 600.000 tolarjev nagrade za najboljše delo za mladino, bom plačal 750.000 tolarjev.

Je pa res, da slava in čast tudi nekaj veljata. In zato iz vseh koncev in krajev dobivam povabila za prostovoljne prispevke, darila ... Prostovoljno gasilsko društvo iz Trnovega, katerega simpatični predstavniki se s koledarjem vsako leto oglasijo pri nas, vseeno absolutno lahko računajo na 3.000 tolarjev mojega prispevka.

VIDALI: Na prvi pogled se zdi vaša "formula" tako preprosta. *Srebro iz modre špilje* se zdi dober primer: avanturizem, humor, malo (a ne preveč) pravih težav in malo čustev. Ampak ni tako preprosto. Dobimo precej več od žanra počitniškega romana, dobimo subtilno, natančno napisano delo, ki zabava, ki gane, ki uči. No, kakšen je recept?

PREGI: Kakšen je recept? Saj menda ne mislite, da Vam ga bom povedal?! Vedno in iskreno sem v škrupcih, kadar naj bi kaj povedal o svojem delu. Želim si, da bi vse zvenelo nadvse tehtno in kar se da pametno, da bi se za hip počutil sposobnega razpravljati na ravni literarnih teoretikov, da bi citiral slavne misli in najlepše verze o tem, pa na koncu osramočen sam pred seboj ugotovim, da mi ne gre in ne gre. O svojem pisanju lahko povem, da sedem k delu potem, ko imam osnovno zgodbo in junake v glavi. Neposredni potek in podrobnosti, zveze in zapleti, vse to se pozneje odvija samo od sebe; svoje spomine, želje in izkušnje, poglede in kakšna hrepenenja brez težav pošiljam skozi prste na ekran. Pisanje mi ni muka in ničesar trudoma ne pilim in ne izboljšujem; opazil sem, da mi trenutno razpoloženje kdaj pa kdaj vpliva na besednjak, tako da včasih pozneje spremenim kakšno besedo z istim pomenom in drugačnim zvenom. Pri jeziku sem nekoliko občutljiv in uporabljam vse mogoče zvijače, da se izognem dnevnemu žargonu svojih junakov. Najlaže mi je to storiti s pisanjem v tretji osebi; prvoosebni junaki niso moj izbor. Včasih se mi zgodi, da mi osebe in zgodba malo uidejo po svoje in jih pri tem spremljam z velikim zanimanjem, vedno pa vztrajam, da pridejo tja, kot je bilo dogovorjeno na začetku. Dovolim jim, da se pred vsem hudim branijo s humorjem, če njim samim to ne gre od rok, jim pomagam jaz.

Opazil sem tudi, da se lahko delam, kot da ni nič, in da me veseli delati kaj drugega. Ampak nekega jutra zgodbe pač morajo na dan. Ko sem imel daljši

pisalni molk, ker sem bil globoko v založniških zapletih, potem enostavno ni šlo več. V kratkem času so privrela na dan tri daljša besedila, da o kratkih zgodbah niti ne govorim. O svojih ustvarjalnih postopkih bi s tem končal; kakor koli se že odvijajo, zelo sem vesel, da pri njih sodelujem in da me pisanje polni, čeprav se praznim.

VIDALI: Omenili ste molk pred *Srebrom*, res je bil opazen. Kako ste se potem, zmagoslavno, vrnili?

PREGL: Moram reči, da iskreno sam pri sebi vedno vem, ali je tisto, kar sem napisal, dobro ali slabo. No, pri *Srebru iz modre špilje* sem bil sprva vseeno malo negotov: časi so se spremenili, bralci tudi, pa uredniki ... Urednik Vasja Cerar (zdaj, ko je knjiga "mimo", lahko rečem, da je izvrsten sogovornik in poznavalec) me je spravil v škripce z zelo preprostimi vprašanji: kdo je glavni junak, ali je zgodba ljubezenska ali pustolovska, in podobno. Jaz si teh vprašanj nisem postavljaj in o tem nisem premišljeval. Tu mi je na pomoč priskočila "znanost". Prosil sem zapisničarko Odbora za zaščito najboljših mladinskih pisateljev, profesorico dr. Dragico Haramija, da je zgodbo prebrala. Potem sva udarila en sproščen klepet. Dragica je zelo ljubezniva gospa, ima pa tudi vse strokovne kvalifikacije; pogladila me je v smeri dlak in ustrezno zalila mojo samozavest. Tako sem potem tudi pogovor s Cerarjem primerno sklenil in knjiga je izšla, kakršna je pač bila.

Naj se vrnem pri tem na začetek, v Mursko Soboto. Ko sem prvič prišel na srečanje Oko besede, sem rekel, da bom dobil večernico, ko bom spet začel pisati. Nadvse mi je bilo všeč, da sem besedo držal. Ampak, še bolj važno se mi zdi nekaj drugega. To naše vsakoletno srečanje, kamor pridemo pisci in se nam pridružijo uredniki, kritiki, strokovnjaki in drugi, je nepopisno važno. Tam se, vsaj kar se mene tiče, pogovarjamo sproščeno, iskreno, prijatelji smo med seboj in tam ni težko deliti niti kriz niti veselja. In seveda, v taki družini je lepo in ponosno biti car; zaenkrat sem pač jaz imenovani car, a čutim se carja v tem prehodnem obdobju. Lahko bi bil, in tudi bo, vsakdo od nas.

Le ko me bo zamenjala boljša in pametnejša cesarica, ali morda lepši car, bom prosil za usmiljenje do tistih, ki položaj zapustijo. Dajmo jim topel zapeček in sok in kakšno brhko oskrbo. Oni pa naj obljubijo, da ne bodo delili nasvetov, pa če bi jih jezik še tako žulil.